

rodzime:

Teresa i Witold
Gadzinowski
3 Nowki

82-200 Radziejów Kuj.

Włodawek
Mieszawa

nr 52

+ Gadzinowski Jerzy
ps. "Szary"

M: 1548/2461 Pom.

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI

Gadajkowski Jerzy
T. nr: 1548/2468 Pom
Wrocławskie NSZ

I/1. Relacja —

I/2. Dokumenty (sensu stricte) dotyczące osoby relatora —

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację k. 3 s. 1-5

III/1 – Materiały dotyczące rodziny relatora —

III/2 – Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 – Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 – Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 – inne... —

IV. Korespondencja

V. Nazwiskowe karty informacyjne k. 15

VI. Fotografie

dział i ikonografii

1. Materiały uzupełniające relację
- Jerzy Gadsimowski:

1. art. Gadsimowska Teresa, Jerzy Gadsimowski ps. "Szary" - żołnierz wyklęty, "Dobryjowianin" - wyd. Świątek 2009, Omyśl. k. 1 s. 1
2. Nota biograficzna: Gadsimowski Jerzy... , [w:] Alicja Pęczoska - Glauke, "Szary", "Dyl", "Młociel"... Żołnierze podziemia niepodległościowego 1945-1947, Bydgoszcz - Gdańsk 2013, s. 150-152, kserokop. k. 2 s. 2-5

JERZY GADZINOWSKI

ps. „SZARY”-żołnierz wyklęty

„Szary” był dowódcą jednego z najbardziej aktywnych oddziałów podziemia antykomunistycznego na Kujawach. Urodził się 9 grudnia 1927 roku w Rybnie koło Przedcza, w powiecie włocławskim. Pochodził z patriotycznej rodziny, która wielokrotnie dawała wyraz swojemu umiłowaniu Ojczyzny walcząc o jej wolność. Pradziadek Jerzego-Piotr Gadzinowski był organizatorem i uczestnikiem Powstania Styczniowego. Za udział, w którym był aresztowany i torturowany przez Rosjan. Dziadek Konstanty i ojciec Mieczysław (ps. „Mieszko”, „Wawrzynowicz”) byli uczestnikami Powstania Wielkopolskiego. Mieczysław Ga-

dzinowski wraz z bratem Adamem byli założycielami i aktywnymi członkami POW (Polska Organizacja Wojskowa) obaj walczyli podczas wojny polsko-bolszewickiej, za co otrzymali Krzyże Walecznych. W czasie II Wojny Światowej (luty 1940rok) rodzina Gadzinowskich została wysiedlona przez Niemców do Generalnej Guberni. Tam Jerzy Gadzinowski nawiązał kontakt z podziemnymi strukturami AK. Po powrocie na Kujawy (1945rok) zorganizował we Włocławku „Pułk Ziemi Kujawskiej AK”, do którego przystąpiło kilkunastu uczniów Gimnazjum Ziemi Kujawskiej. Oddział ten został dość szybko rozbity i zdekonspirowany przez

funkcjonariuszy UB. W czerwcu 1945 roku „Szary” nawiązał kontakt z Janem Wiśniewskim ps. „Szreniawa”, który odąd stał się duchowym przywódcą oddziału, wyznaczając cele i zadania dla żołnie-

rzy „Szarego”. „Szary” próbował przeciwdziałać sowietyzacji i zawłaszczeniu Polski przez ZSRR. W obliczu terroru, jaki wprowadziła NKWD i UB nie mógł postąpić inaczej, działał w najlepszej wierze, chciał ratować Polskę przed całkowitym poddaństwem wobec Moskwy. Działania jego oddziału były odpowiedzią na represje, jakie spotkały Polaków ze strony „Nowej Władzy”. Oddział dokonał ogółem kilkudziesięciu akcji. Były to przede wszystkim pobicia i rozbrowienia funkcjonariuszy MO, UB, rozbrowienia posterunków MO, rekwizycje i likwidacje osób, które zbyt gorliwie służyły nowej władzy, „Sza-

ry” był przeciwnikiem politycznym ustroju komunistycznego. Postawa sprzeciwu dużej części społeczeństwa wobec narzucenia modelu ustrojowego była wówczas zwalczana w krwawy sposób przez UB i NKWD. Działalność oddziału trwała ok. 1,5 roku, w tym czasie represje ze strony UB dosięgły wszystkich, którzy mogli mieć jakikolwiek związek z oddziałem. Aresztowano i przesłuchiowano członków rodziny. Do oddziału przenikali konfidenti i płatni informatorzy UB, którzy donosili o położeniu oddziału i planowanych akcjach. W listopadzie 1945 roku siły bezpieczeństwa rozpoczęły szeroko zakrojoną akcję, w wyniku, której aresztowano dowódcę i część członków oddziału. Proces pokazowy „Szarego” przed Sądem Wojskowym w Bydgoszczy miał miejsce w lutym 1946 roku w kinie Pomorzanie (traktowano go jak imprezę rozrywkową sprzedając bilety wstępu). „Szary” oraz siedmiu innych członków oddziału zostało skazanych na karę śmierci, którą wykonano.

Źródła informacji:

-przekazy rodzinne

-Centralne Archiwum Wojskowe im. mjr. B. Waligóry, sygn. KK i MN 147-43957; sygn. KN 2410 1931

T. Gadzinowska

Gadzinowski Jerzy ps. „Szary” (1927–1946)

– dowódca jednego z najbardziej aktywnych oddziałów podziemia antykomunistycznego na Kujawach
syn Mieczysława i Weroniki z d. Jankowskiej,
ur. 9 grudnia 1927 r. w Rybnie pow. Włocławek.

2

Jego rodzice od 1924 r. zarządzali majątkiem ziemskim o obszarze ponad 50 ha w Rybnie. Do wybuchu II wojny mieszkał wraz z rodzicami i starszym bratem Eligiuszem (ur. 1923 r.) w Rybnie⁹⁵. Była to bardzo patriotyczna rodzina. Ojciec Jerzego należał do Polskiej Organizacji Wojskowej, brał również udział w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r., za co otrzymał spory areal ziemi i Krzyż Walecznych. W 1928 r. został dodatkowo odznaczony Krzyżem Niepodległości Rzeczypospolitej; Matka Weronika była absolwentką pensji włocławskich sióstr urszulanek i oprócz prowadzenia domu zajmowała się działalnością kulturalno-oświatową w swoim regionie. Prowadziła bibliotekę, z której korzystali okoliczni mieszkańcy. Po wybuchu wojny cały księgozbiór został spalony przez Niemca o nazwisku Peterson, który zajął ich dom. W lutym 1940 r. rodzina Gadzinowskich została wysiedlona przez Niemców do Generalnego Gubernatorstwa i zamieszkała w Drzewicy k. Opoczna. Tam Jerzy uczęszczał do szkoły powszechnej. Po jej ukończeniu przez kilka miesięcy kontynuował naukę na tajnych kompletach. Latem 1942 r. rozpoczął pracę na kolei jako pomocnik maszynisty. W sierpniu 1944 r. zrezygnował z pracy i wraz z bratem wstąpił do oddziału AK, dowodzonego przez por. Kazimierza Załęskiego.

⁹⁵ AIPN Po, 75/547, Protokół zatrzymania z dnia 27 VI 1946 r., k. 4; *ibidem*, Protokół przesłuchania S. Fryszkowskiego z dnia 28 VII 1946 r., k. 67; *ibidem*, Protokół przesłuchania S. Fryszkowskiego z dnia 30 VII 1946 r., k. 12; *ibidem*, Akt oskarżenia z dnia 1 VIII 1946 r., k. 15–16; *ibidem*, Protokół rozprawy WSR w Poznaniu z dnia 7 X 1946 r., k. 29–30.

⁹⁶ Zob.: J. Koltuniak, *Piotrków Kujawski. Zarys dziejów miasta i parafii*, Bydgoszcz 2002, s. 181. Tam błędna informacja, że Jerzy Gadzinowski miał w Piotrkowie zamężną siostrę. Regina Harnecka była jego ciotką.

Alwja Pawoska - Kawke, ¹⁵⁰ „Szary”, „Dziś”, „Wstąpił...”
Bydgoszcz - Gdańsk 2013

go „Bończę”. W październiku 1944 r. został ranny w walce z Niemcami w okolicach Końskich, we wsi Biały Ług pow. Kielce. W czasie rehabilitacji do grudnia 1944 r. przebywał u kapitana Stefana Szlęzaka „Małwy” pod opieką siatki terenowej Opoczno AK. Następnie wyjechał na święta Bożego Narodzenia do domu i już do oddziału nie wrócił. W lutym 1945 r. pojechał wraz z bratem do Rybna. Ich dom rodzinny był w bardzo złym stanie. Rodzina niemiecka, która przez kilka lat nim zarządzała, uciekła w ramach ewakuacji. Zaraz potem zajęli go żołnierze radzieccy, którzy doszczętnie go zdewastowali. Eligiusz i Jerzy Gadzinowscy zaopiekowali się majątkiem do momentu powrotu rodziców. W marcu 1945 r. Jerzy rozpoczął naukę w Gimnazjum im. Ziemi Kujawskiej we Włocławku. W tym okresie czasowo mieszkał we Włocławku przy ul. Reymonta 31, a do rodziców przyjeżdżał w odwiedziny⁹⁶.

Jako nastoletni chłopiec zetknął się z wojną partyzancką w Górach Świętokrzyskich, co niewątpliwie wywarło wpływ na jego osobowość. Wojna z Niemcami już się skończyła, a idea włączenia się w walkę w obronie Ojczyzny była dla niego wciąż żywa. Gdy wrócił na rodzinne Kujawy, okazało się, że Polska pod rządami komunistów nie jest krajem w pełni suwerennym. Nadal część byłych żołnierzy AK uważała, że nie można składać broni i należy zejść do podziemia. Ich tok myślenia wydawał mu się bardzo bliski. Mając niespełna 18 lat, sam też lepiej czuł się w mundurze żołnierza niż w mundurku gimnazjalisty. Posłuszny rodzicom rozpoczął naukę w szkole, ale już po miesiącu nawiązał kontakt z uczniami, którzy myśleli podobnie jak on i włączył się w nurt młodzieżowej konspiracji. Już po aresztowaniu w czasie przesłuchania w UB, gdy spytano go, czym się kierował, tworząc organizację podziemną, zeznał: „Mnie naświetlono wtedy, że zadaniem AK jest dalej kontynuować pracę podziemną, gdyż Polska nie jest wolna, a jeden grabieżca odszedł, na jego miejsce przyszedł inny. Ja również to zdanie podzielałem i dlatego przystąpiłem do pracy w organizacji”⁹⁷.

W kwietniu 1945 r., z polecenia kolegów byłych żołnierzy AK, stanął w gimnazjum na czele jednej z „piątek”, które tworzyły szkolne oddziały „Pułku Ziemi Kujawskiej AK”. Co prawda, w czasie jednego z pierwszych przesłuchań we Włocławku twierdził, że do konspiracji namówili go koledzy z okupacyjnej konspiracji z Kielecczyny, ale prawdopodobnie chciał w ten sposób odsunąć podejrzenie od kolegów ze szkoły we Włocławku. Nie znamy nazwisk wszystkich chłopców, którzy podlegali Gadzinowskiemu. Dwaj z nich – Norbert Michalski „Grom” (17 lat) z Izbicy Kujawskiej i Leszek Maciejewski „Minu” (15 lat) z Włocławka – byli z nim od samego początku i parę miesięcy później wspólnie stworzyli oddział zbrojny. Po niecałych dwóch miesiącach spędzonych w szkole, z powodu zagrożenia aresztowaniem, Gadzinowski wraz z nimi był zmuszony przerwać naukę i ukrywał się u różnych zaprzyjaźnionych rodzin na kujawskich wsiach⁹⁸.

Mimo młodego wieku Gadzinowski był traktowany przez dowódców innych grup konspiracyjnych, działających po wojnie w rejonie Włocławka, Piotrkowa Kujawskiego i Aleksandrowa Kujawskiego, jako równorzędny partner. Utrzymywał kontakty z członkami placówki NSZ z Izbicy Kujawskiej, z oddziałem Edwarda Lewandowskie-

⁹⁶ AIPN By, 66/773, Protokół przesłuchania J. Gadzinowskiego z dnia 23 XI 1945 r., k. 48.

⁹⁷ *Ibidem*, Protokół przesłuchania J. Gadzinowskiego z dnia 7 XII 1945 r., k. 46–48.

⁹⁸ AIPN By, 070/679, t. 2, Protokół przesłuchania J. Gadzinowskiego z dnia 15 XI 1945 r., k. 51.

Noty biograficzne członków i współpracowników podziemia

4

go „Leszcza” oraz z oddziałem Włodzimierza Sikorowskiego „Kruka”. Jesienią 1945 r. Florian Zakrzewski „Faraon”, były żołnierz AK, po wojnie dowódca placówki KWP, namawiał Gadzinowskiego do rezygnacji z dalszej walki. Pod koniec listopada 1945 r. „Faraon” zorganizował spotkanie, w czasie którego nakazał „Szaremu” powstrzymanie się od działań zbrojnych do 15 grudnia 1945 r., tj. do momentu otrzymania dalszych rozkazów „z góry”. Do tego czasu „Szary” miał usunąć niepewnych żołnierzy ze swego oddziału, a pozostali mieli nadal ukrywać się u zaprzyjaźnionych gospodarzy. „Faraon” przekazał mu też pieniądze, które powinny mu być wystarczyć na własne utrzymanie przez najbliższe tygodnie. Ostrzegął go też przed UB, który jego zdaniem traktował ludzi gorzej niż gestapo⁹⁹. Niestety nie zapobiegło to aresztowaniu Gadzinowskiego i jego dalsze losy potoczyły się tragicznie. W pierwszych dniach listopada, wraz ze swoimi najbliższymi współpracownikami, wyjechał do Łodzi, gdzie miał nawiązać kontakt z „pułkownikiem”, któremu podlegał również teren Kujaw. Do planowanego spotkania jednak nie doszło. 13 listopada 1945 r. został aresztowany przez grupę operacyjną składającą się funkcjonariuszy UB z Włocławka i Łodzi¹⁰⁰. W czasie pobytu Gadzinowskiego w areszcie WUBP w Bydgoszczy na początku grudnia 1945 r. nagle zmarł jego ojciec. Rodzina nie wiedziała, gdzie znajduje się „Szary”, dlatego nie został on powiadomiony o pogrzebie. Później z „Trybuny Pomorskiej” jego krewni dowiedzieli się, że zatrzymał go UB¹⁰¹.

Śledztwo prowadzone przez WUBP w Bydgoszczy przeciwko Gadzinowskiemu zamknięto 31 grudnia 1945 r. W tym dniu oficer śledczy Jan Zimnicki przekazał sprawę do dyspozycji prokuratora WSO w Poznaniu¹⁰². Kiedy „Szary” był przesłuchiwany w więzieniu WUBP w Bydgoszczy, przyznawał się do wszystkich zarzucanych mu czynów, podkreślając jednocześnie: „Wszystko robiłem z rozkazu «Szreniawy»”¹⁰³. W czasie śledztwa tak podsumował zadania swojej organizacji: „Jak najwięcej organizować broni, unikać spotkań z UB i Rosjanami, żeby nie dawać się rozpanoszyć wyższym urzędnikom PPR, rabować pieniądze i oddawać je komendantowi rejonowemu [Janowi Wiśniewskiemu „Szreniawie” – A.P.-H.], siać propagandę, że w organizacji jest bardzo dużo członków i jest pierwszorzędnie uzbrojona, a w czasie napadów do mieszkań posyłać ludzi tych, którzy są najlepiej ubrani i uzbrojeni, przez to terroryzować ludzi, a zarazem przyciągać sympatyków i werbować członków. Jak najmniej ludzi trzymać na znajomych terenach”¹⁰⁴. Za udział w zbrojnym podziemiu został skazany na karę śmierci. Według relacji swego dowódcy „Szreniawy” Gadzinowski na rozpra-

⁹⁹ AIPN By, 070/5283, t. 1, Protokół przesłuchania S. Szymańskiego z dnia 9 II 1946 r., k. 80. Na spotkaniu konspiracyjnym 27 X 1945 r. byli również obecni: Edward Lewandowski, Stanisław Szymański, Piotr Nowodworski.

¹⁰⁰ W aktach sądowych, w nakazie aresztowania i w protokole rewizji osobistej Gadzinowskiego, którą podpisał funkcjonariusz Wacław Kosmala, wpisana jest data późniejsza – 24 XI 1945 r. W czasie rewizji zabrano mu dwa portfele, w których znaleziono 20 dolarów i 27 zdjęć, 1 pierścionek z niebieskim oczkiem, szczyryk i stempel z pieczęcią: Posterunek Milicji Obywatelskiej w Sompólnie. Zob.: AIPN By, 66/773, Protokół rewizji osobistej z dnia 24 XI 1945 r., k. 33.

¹⁰¹ AIPN By, 070/679, t. 3, Protokół przesłuchania Konstantego Gadzinowskiego, b.d., k. 51; Z. Jędrzyński, *Skizypte...*, s. 75–88.

¹⁰² AIPN By, 66/775, Postanowienie o zamknięciu śledztwa z dnia 31 XII 1945 r., k. 44.

¹⁰³ *Ibidem*, Protokół przesłuchania J. Gadzinowskiego z 19 XII 1945 r., k. 3–7.

¹⁰⁴ AIPN By, 66/773, Protokół przesłuchania J. Gadzinowskiego z dnia 23 XI 1945 r., k. 65.

5

Noty biograficzne członków i współpracowników podziemia

wie sądowej wygłosił płomienne przemówienie. Na zakończenie powiedział, że jego śmierć nie odstraszy innych w walce o Polskę wolną dla wszystkich Polaków¹⁰⁵. Trzy dni po ogłoszeniu wyroku skierowano do prezydenta Bieruta prośbę o ulaskawienie. List przygotowała nieznana osoba, a Gadzinowski, być może pod przymusem, tylko go podpisał. Prośby nie uwzględniono¹⁰⁶. Wyrok wykonano 29 maja 1946 r. w Więzieniu Karno-Śledczym w Bydgoszczy. Tego samego dnia razem z nim rozstrzelano sześciu członków oddziału: Czesława Gortara, Lecha Marciniaka, Norberta Michalskiego, Jana Mrocza, Franciszka Przygodzkiego oraz Wacława Urbańskiego. W późniejszych latach jeszcze kilkunastu jego towarzyszy broni otrzymało podobny wyrok. Rodzina Jerzego Gadzinowskiego nie podjęła nigdy starań o jego sądową rehabilitację, uznając, że powinni to uczynić przedstawiciele wolnej już Polski – byłby to znak, że ojczyzna jest naprawdę wolna¹⁰⁷.

T: O: 1548/2461 Pom.

WTO Wawek

Gadsinowski Jerzy

W. Sarty informacyjne

k. 15

Memare 1
^{part.}
dzielnosci po 1945r.
Gadzinowski Jozef "Szwary" - dzielnosci:
partyzancie z bronią w rękach po 1945r.
na terenie pow. Brannan. Jednym było miesz-
kańcami i organizacji społecznej.
- w sprawie informacji w sprawie H. Gronkowskiego
M-145 str. 23 18

Moj.

Pomorzanie Gdańskie

NSZ

2

Gadzinowski Jerzy

ps. "Szary"

- dowódca oddziału zbrojnego "Szarego" Narodowych Sił Zbrojnych. Działał po wojnie na terenie pow. nieszawskiego, wrocławskiego, inowrocławskiego, sięgał aż po Koło. Oddział liczył ok. 100 osób i był podzielony na 7 placówek.

Mat. z Konfer., "Armię krajową na Pomorzu",

str. 141, 51, 142,

K.Wojt./94.

Miejsce

3

Gadzińkowski Jan?
po stronie

do widza grupy deserterów z 2. batal. Wojska Polskiego
(w liczbie około 30), ciężko uzbrojonych
grupa ta działała w lesie 45, likwidowała
ubawców. Postępowano jej w zarządzeniach
i przy rekrutowaniu pierzatkami z me-
dankiem RK

KB czyniło odpowiedzialnym za działal-
ność grupy b. kmdr RK obwodu Miejsce
por. T. Zaleski. Wyrok śmierci zuniczony
na wyrok 10 lat więzienia (Wrocław)

w lasach
pow. Miejsce
i Lipno

4

Gadziński Jerzy
ps. „Słomka”

Brejwicki był obrońcą w sprawie
swarcza (po 1945 r.)

ob. T.: Brejwicki J., ul. Kroczyńska,
I/1/s. 6; II/2/s. 2

HMM-P

"Szary" (Gadzinowski Jęsy)? Włocławek 5

zob. melaja Pawłowski Jan,
ul. 124/733 Pom. 21/1 (Toruń)

Wł. v. '12

Gadzinowski
Gadziński Jerzy

po 1945^E
nr 52

ps. Szary

duo odds. part. nr 52 (100 osób)

zob. art. Jerzy Jaskowiak, Naro-
dowe Siły Zbrojne na Pomorzu
- Dziennik Wieszomny (?) z 30.04.92
- t. probl. FOAII

klb.vi'06

Gadzinowski Jerzy
ps. "Szary"

1532 7
Pomone 7

Dowódca oddziału działającego w
latach 1945-46 na terenie Wroclawka
Aleksandrowa Skjawskiego, woj. bydgoskie -
go oraz Pola woj. poznańskiego.

zob: Informator o nielegalnych antypaństwo-
wych org. i bandach zbrojnych
działających w Polsce ludowej
w l. 1944-1956, Lublin 1993, s. 33,

MO.

28 VII '04

w tym czasie... 1945
 Gachnowski, Henryk
 Michaluk, Herbert
 Mr. L...
 Szewcowa
 2. dubnik
 1962/20
 to fragmenty książki...
 to...
 jest...
 Szary około basu...
 banda rabunkowa Fordonów. Ci Fordonowie z Ło-
 kawska niessawskiego...

Gadsimowski Jerzy
ps. "Szary"

"AK"

9

zob. Grajewski D. i in..., Łotmiene
wykł. i... W-wa 2002, s. 486
(bibl. FAPAK)

zł. V, '05

Gadsinowski Jerzy
ps. "Szwary"

Wieszawa
"AK"

10

zob: mel. T. Nr: 145/754 Dom. 2.1/1
Gromkowski Henryk (1910 c. awali)

Wz. V, 105

Gadzinowski Jerzy (?)

of. Sz. 2
Pomone

11

ps. 11 Szary

Zob. T. M. 1252/2080 Pom. 2.1/3 s. 2
Strempek Stanisław (Wrocław)

4/82. VII/04

a) Gędzinowski Jerzy
ps. "Szary"

Wrocław

NSZ

12

Pocztowi oddawca i jego dzieci

20b. B. Ziółkowski, Powołenna działalność... Ziemia
70, 78
Kupuska, t. 20 2007 / s. 79, 80.

M.14. 1X. 08

+ Gadsimowski Jerzy
ps. "Szary"

War. Zjed.
Wojsk.

13

Dwa oddz. litewskiego ok. 100 osób

7 placówek (oddz. wywodzą się prawdopodobnie

z "Pułku Ziemi Litewskiej" (początek litewskiego ps. "Szary") działającego w pow. Międzyrzecze, Włocławek, Skowrońce, Aleksandrów Litewski

WSD w Poznaniu na sejcie wyjazd 22.02.46
w Bydgoszcz - słyszał 7 st. oddz. - w tym
Gadsimowski - na łonek śmierci.

zob. Powojenne losy konspiracji na
wstępie!

Pomorsku, mater. 2. sesji 19.11.1994 pod
red. E. Zawackiej i A. Kozłowskiego,
Tomii 1995, s. 54-55, 224

elk. 11/10

ELŻBIETY ZAWACKIE

Ł. Włodarczyk
Gadzinawski Jerzy
ps. "Szary"
dowodca odolniamu zbrojennego

14

zob. "Skonani na karę śmierci", Gdynia 2009, s. 60
(Bibl. FAPAK)

JKX10

+ Gadsimowski Jerzy
ps. "Szary"

Wrocław
kosp. 145₁₅

zob. art. Pacoska - Stanka Alicja,
Dzielnice oddz. zbrojnego Jerzego
Gadsimowskiego na Głujawach w
1945, Leszty Historyczne WiK-W,
nr 34/2011 (wyd. Zeszenie „Wolność i
Niesamotność”) s. 89

Wł XI'12

Gadzinowski Jerzy

